

II МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ СИМПОЗИУМ «ДЕРЖАВИ І РИНКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ»

ДО 400-РІЧЧЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ –
НАУКИ ПРО ЗАКОНИ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСТВОМ:
POLITICOS, OICOS, NOMOS

«Щастя людей полягає, головним чином, в багатстві, а багатство – у праці».

Антуан Монкретьєн де Ватевіль *«Трактат політичної економії»* / Antoine Monchrestien de Watteville (1576-1621), *Traite d'economie politique, 1615*

«Люди, які критикують Логіку, як правило, будуть застерігати від Політичної економії. Вона бездушна – будуть стверджувати вони. Вона бере до уваги й оперує неприємними фактами... Моя вам порада – вивчайте праці видатних представників Політичної економії і твердо дотримуйтесь того, що видається вам правильним у їх вивченні: виходьте з того, що коли ви не стали егоїстом і серце ваше не зачерствіло, політична економія такими вас не зробить».

Джон Стюарт Міль *«Основи політичної економії і деякі аспекти їх застосування до соціальної філософії»* / John Stuart Mill (1806-1873), *Principles of Political Economy with some of their Applications to Social Philosophy, 1848*

29 травня 2015 року кафедра управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України спільно з економічним факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інститутом економіки та прогнозування НАН України, Асоціацією українських банків, ГО «Всеукраїнська асоціація політичної економії» та ВГО «Інститут досліджень економіки і суспільства 21 століття» провели II Міжнародний науковий симпозіум **«Держави і ринки в умовах глобальних трансформацій» до 400-річчя політичної економії – науки про закони управління господарством: *politicos, oicos, nomos*.**

У роботі симпозіуму взяли участь **провідні вчені ВНЗ України:** Національна академія державного управління при Президентові України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київський національний торговельно-економічний університет, Національна металургійна академія України (Дніпропетровськ), Одеський національний економічний університет, Львівський національний університет імені Івана Франка,

Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, Львівський державний університет внутрішніх справ, Національний університет державної податкової служби України (Ірпінь), Житомирський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом; **зарубіжних країн**: Академія управління при Президентові Республіки Білорусь (*Республіка Білорусь*), Вища школа банківництва (*Республіка Польща*, м. Познань), Університет Бундесверу імені Гельмута Шмідта у Гамбургу (*ФРН*), Університет ДіПол (*США*, м. Чикаго, штат Іллінойс); **науковці** ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»; **аналітики** Центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова.

Тема симпозіуму виявила інтерес у **представників законодавчої і виконавчої державної влади, місцевого самоврядування, НБУ, менеджерів бізнесових структур, а також працівників посольств акредитованих в Україні** (США, Республіки Білорусь, Республіки Ірак, ОАЕ). Це є свідченням того, що наука політична економія не знає кордонів, а питання, які вона досліджує є завжди актуальними для наукової і політико-управлінської спільноти. Особливо сьогодні, коли всі зусилля спрямовані на пошуки ефективних механізмів та алгоритмів державного управління розвитком національного господарства, подолання суперечностей суспільно-політичного і господарського життя в Україні.

Новий імпульс жвавим дискусіям надала глобальна фінансова криза, яка істотно загострила соціально-економічні протиріччя ринкового господарства капіталістичного типу на тлі постіндустріальної еволюції сучасних економічних систем, поставила під сумнів традиційні інструменти та механізми подолання соціальної поляризації і деградації суспільства постмодерну. Водночас, залишається широке поле для досліджень безпосередньо політекономічних та інституційних аспектів соціалізації, інформатизації, екологізації, інноваційної модернізації господарського розвитку в умовах глобальної рецесії і в процесі її подолання.

Метою симпозіуму було привернути увагу вітчизняних і зарубіжних науковців, політиків, менеджерів до сучасного політико-економічного переосмислення закономірностей розвитку країн, національних систем регулювання економіки і ринків, ціннісних орієнтацій та фундаментальних чинників, стимулів, мотивацій економічної активності людини і соціуму в умовах глобальних трансформацій.

У вітальному слові до учасників симпозіуму Президент Національної академії державного управління при Президентові України, доктор наук з державного управління, професор **Юрій Ковбасюк** зазначив, що нині важливо

обговорити нагальні політекономічні питання у світлі суперечностей цивілізаційного розвитку і глобальних трансформацій, зокрема політекономічну парадигму державного управління національним господарством; ціннісні орієнтації державного управління; відносини власності, нагромадження капіталу, інвестицій; проблеми європейської інтеграції і кон'юнктури світових ринків; причини сучасних соціально-економічних циклів і криз; багатоманітні аспекти економічної безпеки України в умовах європейської інтеграції; реформування системи державного управління економікою України. Порухнені питання потребують глибокого та всебічного осмислення у важкий для України період - в умовах воєнно-політичного конфлікту, викликів і загроз, змін у громадянському суспільстві. Така ситуація змушує по-іншому дивитися на національне державне будівництво та функціонування державних інститутів. Юрій Ковбасюк побажав усім учасникам симпозіуму плідної результативної роботи та цікавих професійних дискусій.

Директор Інституту економіки та прогнозування НАН України, доктор економічних наук, професор, академік НАН України **Валерій Геєць** привітав учасників 2-го Міжнародного наукового симпозіуму. Він відмітив: «Символічно, що ініціатором й організатором проведенням політекономічного симпозіуму виступила Національна академія державного управління при Президентові України у час важких для України випробувань. Нині, як ніколи, реалізація євроінтеграційного вибору України потребує підготовки свідомих, добре обізнаних і високопрофесійних кадрів державних службовців, здатних забезпечити реформування всієї системи управління економікою і суспільством, зміцнення економічної безпеки і процвітання нашої держави. Переконаний, що оволодіння саме політекономічною парадигмою державного управління соціально-економічними процесами допоможе досягненню зазначених цілей». Валерій Геєць побажав учасникам симпозіуму плідної дискусії, творчого натхнення, конкретних пропозицій для розроблення і прийняття ефективних, економічно обґрунтованих державно-управлінських рішень.

Привітав учасників симпозіуму професор ділового адміністрування Університету бундесверу в Гамбургу **Рудольф Федерманн** (ФРН). Науковець зазначив, що «цьогорічний симпозіум відбувається під девізом 400-річчя політичної економії і безперечно приділить основну увагу різноманітним аспектам розвитку цієї наукової дисципліни від меркантилізму через марксистський ідеал суспільства до вільного і регульованого (соціального) ринкового господарства». Професор Рудольф Федерманн зазначив, що «ефективне державне управління є важливою передумовою для стабільності

країни, її державних фінансів, врегулювання питань суспільної безпеки, приватних інвестицій і в кінцевому рахунку добробуту суспільства. ...Майбутнє – це постійний виклик, який необхідно долати. Тому навчання державних управлінців для світу майбутнього має бути професійним, щоб ті, хто прийматимуть важливі політичні рішення, були б здатними вчасно розпізнавати майбутні проблеми і знаходити правильні їх рішення.

У вітальному слові до учасників наукового зібрання професора Вищої школи банківництва (Познань, Республіка Польща), члена Міжнародної асоціації геополітики (Париж, Франція) **Юзефа Антонія Хабера** висловлено сподівання, що «симпозіум стане важливим форумом обміну ідеями для віднайдення нових способів і шляхів, як розвивати свою країну, щоб зробити її більш заможною і безпечною». Також він відмітив, що всі вчені повинні бути скептиками відносно правильності остаточного рішення, бо «сумніватися означає необхідність думати. Я бажаю вам подумати, як допомогти вашими ідеями, новими рішеннями вашій країні в межах існуючих обставин. Перекоаний, що кожна дія є функцією часу і місця». Професор Хабер побажав довіри народу України до мислителів і лідерів нації, щоб студенти ніколи не забували науки політичної економії.

Доповіді учасників симпозіуму були присвячені різноманітним проблемам взаємодії держави, соціуму та культури, філософським аспектам глобальних економічних трансформацій, необхідності зміни політико-економічної моделі розвитку, новим напрямам і складовим економічного зростання, ціннісним орієнтаціям державного управління в сучасному політекономічному мисленні. Низка доповідей стосувалася конкретних проблем економічного та соціального розвитку нашої держави, а саме: досягненню макроекономічної стабілізації, децентралізації державного управління територіальним розвитком, функціонуванню банківської системи в умовах макрофінансової нестабільності, торговельної політики України в умовах євроінтеграції, чинникам ефективності політики економічних реформ тощо.

Дискусію відкрив завідувач кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України, генеральний директор Всеукраїнської громадської організації «Інститут досліджень економіки і суспільства 21 століття», модератор симпозіуму, доктор економічних наук, професор **Володимир Бодров**. Важливим підґрунтям реактуалізації сьогодні політекономічної парадигми управління соціогосподарським розвитком є те, що сучасна політична економія концентрує увагу на соціальних, гуманітарних, технологічних, інформаційно-комунікативних та екологічних проблемах,

визнає наявність у людини і суспільства не тільки грошових, але й альтруїстичних цінностей і мотивів, інноваційного потенціалу не тільки принципів конкуренції, але й відносин солідарності.

Політична економія створює методологічні і теоретичні передумови для адекватних відповідей на «довічні» і нові питання української економіки і суспільства, серед яких вирізняються проблеми цінностей і співвідношення координувальних механізмів соціогосподарського розвитку. Орієнтована на пріоритет людських якостей і соціально-екологічних цінностей, політична економія покликана зіграти принципово значиму роль у формуванні гуманістичної економічної культури, освіти, політики.

Політична економія - це наука, яка з самого початку звертала увагу на моральні, соціально-гуманітарні та екологічні наслідки господарських процесів й економічних рішень. У зв'язку з цим особливу увагу звертає на себе явний і цілком очікуваний ренесанс політекономічної парадигми економічної теорії в її постмодерністському, інституціональному дизайні. Повернення на якісно новому рівні до первісного, класичного розуміння політичної економії як науки про закони управління господарством з традиційним наголосом на дослідженні причинно-наслідкових зв'язків і відносин процесу суспільного відтворення, проблематики власності, економічної і соціальної справедливості, циклічності і стадіальності розвитку, економічної політики істотно доповнює і заповнює прогалини, методологічні лакуни функціонального аналізу. Не менший потенціал у політичній економії є в галузі освіти. Вона дозволяє прищепити студентам смак до фундаментальних соціально-економічних знань, сформувати у них розуміння різноманіття економічних шкіл і напрямів, навчити їх теоретично-вивіреному діалогу та сформувати у них потребу в пошуку принципово, фундаментально нових теоретичних і практичних економічних рішень.

У своєму виступі співорганізатор симпозіуму, декан економічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор **Віктор Базилевич** образно порівняв економіку з альфою і омегою. Цей статус обумовлений її включеністю в усі сфери життєдіяльності суспільства, домінуванням у вирішенні більшості питань, породжуваних логікою розвитку цивілізації. Разом з тим вона досліджує низку нових проблем, які стають викликами епохи. Їх рішення обумовлює кардинальні зміни в світогляді, в суспільній свідомості та психологічній налаштованості, виступаючи основним чинником, що викликає грандіозні трансформації у світі. Дана обставина перетворює економіку у визначальну умову сучасного буття у всіх його проявах. Головною характеристикою життя стає «економізм», і горді дефініції

«Homo sapiens», «Homo faber», «Homo creator» поступаються місцем «Homo economicus». «В економізмі чітко простежується залежність між цінністю життя і безглуздим існуванням: все, що позбавляє духовно-смиислової наповненості, втрачає своє значення, свою гідність, свою здатність до взаємодій і подальшого розвитку» - наголосив Віктор Базилевич.

Завідувач кафедри політичної економії Національної металургійної академії України, співголова-координатор Всеукраїнської асоціації політичної економії, співорганізатор симпозіуму, доктор економічних наук, професор **Віктор Тарасевич** розкрив гносеологічні основи політичної економії як філософії економічних наук. Матеріальною основою політичної економії є економічний універсум. Його родові зв'язки з іншими сферами зміцнюються по мірі зміцнення і розвитку таких же зв'язків між всіма сферами універсума. Політична економія не розриває взаємозалежності екологічності, соціальності, духовності, політичності, а підпитується ними. Вона є вербально-теоретичним організмом, який не тільки не обірвав свої зв'язки з іншими складовими, а й примножує й розвиває їх. Історично політична економія виділяється з моральної філософії, а тому утримує в собі, у своєму геномі гени моралі. Тому вона визначає етос науки, стандарти науковості.

Теоретико-методологічний та прикладний аналіз внеску вчених-лауреатів Нобелівської премії у розвиток політекономічної парадигми економічної науки презентував доктор економічних наук, професор кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, **Володимир Вергун**. Праці нобеліантів відображають процес поєднання, конвергенції, синтезу ідей, підходів, теорій різноманітних наук. З економічною нобелелогією вітчизняні та зарубіжні науковці пов'язують кардинальне оновлення не лише політекономічної парадигми економічної теорії, а й інструментарію аналізу, практики економічної, підприємницької діяльності. Коло питань, що розглядаються в економічній нобелелогії початку ХХІ століття, торкається макро- та мікроекономіки, теорії та інструментарію економічної науки, розробки моделей функцій ринку з асиметричною інформацією. Водночас низка праць лауреатів Нобелівської премії присвячена впливу позаекономічних, зокрема психологічних чинників на процеси прийняття рішень в економічній сфері.

Філософські аспекти політекономічного переосмислення глобальних світогосподарських трансформацій ХХІ ст. були підняті завідувачем кафедри суспільних дисциплін Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, доктором філософських наук, професором **Зоєю Скринник**. Надії на подолання постіндустріальної економічної цілераціональності, яка, руйнуючи ціннісно-нормативні основи

людської діяльності, обмежує обрій життєвого світу моделлю «людини економічної», сьогодні все частіше пов'язують з «етикою відповідальності», що її прагне обґрунтувати комунікативна філософія. Сьогодні цей підхід базується на врахуванні довготривалих історичних чинників соціокультурного розвитку країн.

Свого часу саме ринковий устрій економіки був рушієм створення політичних систем, заснованих на здатності людей домовлятися щодо кардинальних проблем свого життя. Сьогодні ж очевидним є зворотний вплив: передумовами економічної модернізації є не лише система економічних інститутів, але й вся система соціальних та політичних відносин, культурних норм і традицій. «Потрібне чітке розуміння вітчизняної моделі ринкової економіки, її подібності й відмінностей від моделей інших країн» - наголосила Зоя Скринник.

Професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Президент Українського філософсько-економічного наукового товариства, доктор філософських наук **Володимир Ільїн** продовжив думку колеги і розкрив параметри філософсько-економічного мислення. Методологічно головною метою нової концепції філософії економіки можна визначити як філософськи осмислену орієнтацію в політекономічному мисленні. Філософія економіки не пропонує в готовому вигляді безпосередніх практичних рішень конкретних проблем господарської поведінки або економіко-політичного устрою. Вона більшою мірою націлена на пояснення раціональної форми мислення в основних економічних, господарсько-етичних питаннях. Завдання систематичної розробки і передачі філософсько-економічних знань в цілому і зокрема зводиться до наступних ідей: послідовне проведення філософсько-економічної «розумової лінії»; критика «чистого» економічного розуму; аналітичний підхід до основних питань раціонального господарювання; включення у філософсько-економічне мислення моралі господарювання в сучасному суспільстві. Філософія економіки розраховує на систематичне сприяння формуванню зрілої, відповідальної, економічно мислячої людини.

Про необхідність зміни політико-економічної моделі розвитку нашої країни було наголошено у доповіді ректора Одеського національного економічного університету, член-кореспондента НАН України, доктора економічних наук, професора **Михайла Зверькова**. Науковець відмітив, що складна, а часом катастрофічна ситуація, в якій опинилася наша держава, стала результатом переплетіння різних соціально-економічних і політичних криз. Вони є драматичним проявом глибоких суперечностей, що виникали і накопичувалися в економіці, політиці, соціальному житті протягом всього

періоду незалежності України. За досить короткий історичний відрізок часу сформувалося суспільство, де рушійною силою є не носії, творці високотехнологічних знань - працівники науки, освіти, підприємці, а чиновники, які привласнюють адміністративну ренту з владних повноважень. Існуючі українські проблеми поточного моменту в соціально-політичному та економічному житті потребують наукового осмислення та пошуку способів їх ефективного вирішення.

Передумовам і факторам формування в Україні народної, солідарної економіки була присвячена доповідь професора кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Президента ВГО «Українська асоціація економістів-міжнародників», доктора економічних наук **Антон Філіпенка**. Спроби запровадити в Україні ліберальну ринкову економіку на основі принципів вашингтонського та поствашингтонського консенсусів виявилися невдалими. «Альтернативою безперспективній економічній моделі має стати народна, солідарна економіка, у якій народність і солідарність репрезентують філософію, духовне забарвлення, головний зміст економічної системи» - наголосив Антон Філіпенко.

Суть ідеї народності та солідарності в новій економічній системі полягає у розкріпаченні соціальної, творчої енергії широких мас населення шляхом наближення їх до власності, до влади та управління. Кожен напрям економічної політики своїм кінцевим результатом повинен передбачати покращання добробуту людей. Нова економічна і політична філософія має надати тверді гарантії кожному громадянину України достойного, сучасного способу життя шляхом забезпечення якісної освіти, охорони здоров'я, високооплачуваної роботи, особистої безпеки, соціального захисту за умов свободи і демократії.

Проблемі взаємодії держави та ринку, комплементарним підвалинам сучасної економіки присвятив свій виступ заступник директора Інституту економіки і прогнозування НАН України, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук, професор **Андрій Гриценко**. Він наголосив, що сучасна глобальна криза виявила неспроможність пануючих теоретичних концепцій мейнстріма дати відповіді на виклики часу. Практика діяльності урядів розвинених країн і теоретичні концепції розійшлися. Особливо це помітно в питаннях, що стосуються ролі держави в економіці. Дві крайні позиції базуються, з одного боку, на ліберальних, з іншого – соціалістичних підходах. В одному випадку пропонується мати мінімальну участь держави в економіці, в іншому – одержавлення економіки. Науковець підкреслив, що проблему держава-ринок на сучасному етапі економічного розвитку некоректно ставити в аспекті більшої чи меншої участі держави в економіці. Ринок і

держава в сучасному суспільстві виконують свої власні, незамінні комплементарні функції. Це дає можливість одночасно збільшувати роль держави в економіці і розвивати ринкові відносини. «Подальший процес посилення комплементарності ринку і держави здійснюється шляхом розвитку різноманітних форм державно-приватного партнерства, яке є сучасним інституційним способом розв'язання суперечностей сумісно-розділеної праці і власності на основі компромісу» - підсумував Андрій Гриценко.

Професор Університету ДіПол **Річард Фаркас** (США) перед науковим зібранням виклав свої роздуми про виклики перед публічним управлінням України і можливостями сучасного політекономічного знання. Він відмітив, що в сучасних світових тенденціях публічного управління відбувається перехід від концепції державної централізації до проблем задоволення потреб людей на основі консенсусу як основного елемента державно-управлінської системи. Основні зусилля теоретиків і практиків мають бути спрямовані на розроблення загальної парадигми публічного управління, адаптацію основоположних принципів світових концепцій державного управління в практичну діяльність політиків і державних службовців України.

Продовжив думку американського колеги науковий консультант Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, доктор економічних наук, член-кореспондент НАН України **Володимир Сіденко**. У виступі науковець зробив наголос на цінності європейської інтеграції, яка означає, насамперед, ціннісній, а отже, культурно-смісловий вибір народу на користь створення більших можливостей для розкриття потенціалу, закладеному у творчості особистості. Євроінтеграційні процеси дедалі більше виступають не лише як засоби забезпечення більш ефективного господарювання, але як спосіб колективної реалізації ідеальних уявлень європейців про своє майбутнє відповідно до пануючих в Європі соціальних смислів. «Тому «європейський вибір», який ми проголосили в Україні, означає насамперед вибір ціннісний, який будується навколо визнання первинної ролі людини в суспільному розвитку» - наголосив доповідач.

Необхідно правильно уявляти собі систему економічних ефектів від участі в процесах інтеграції та тенденції її еволюції, зміни її структури у часі. У менш розвинених економічних системах, як правило, відсутні мотиви і передумови для прояву в достатній мірі довгострокових ефектів: в них суб'єктивно актуалізуються, насамперед, поточні матеріальні інтереси, а не інтереси довготривалого розвитку. Яким чином відбувається розширення «поля ефектів», перехід переважно від ефектів статичних до переважно динамічних? Такий перехід, очевидно, спирається на дві опори: з одного боку, на еволюційні

процеси диверсифікації національного капіталу; з іншого боку – на ефективну державну політику розвитку.

Професор кафедри макроекономіки і державного управління Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, доктор економічних наук **Ірина Радіонова** розкрила зміст та еволюцію феномену економічної рівноваги. У доповіді вона відзначила змістовну близькість понять (явищ) загальної рівноваги й макроекономічної стабільності; поглиблення макроекономічних дисбалансів й нестабільності на глобальному та національному рівнях. На її думку, з огляду на загрози цілісності глобальної та національної економіки, які виникли на початку ХХІ ст. і пов'язані з макрофінансовими дисбалансами, у якості визначальної ознаки умов рівноваги можна було б називати їх здатність забезпечувати цілісність економічної системи.

Загальна економічна рівновага у сенсі детермінованого «тяжіння» фактичних значень макроекономічних змінних до трендових створює передумови макроекономічної стабільності. Тимчасові некритичні відхилення від цих значень породжують нестабільність. Довготривалі критичні відхилення створюють макроекономічну небезпеку – загрозу існуванню економіки як цілого. Економічний тренд може оцінюватись з позицій оптимальних та порогових значень макроекономічних змінних. Тоді некритичні відхилення асоціюються з оптимальними значеннями макроекономічних змінних, а критичні – з пороговими.

Доповідь завідувача кафедри економічної теорії та конкурентної політики Київського національного торговельно-економічного університету, доктора економічних наук, професора **Василя Лагутіна** була присвячена можливостям політекономічного, макро- і мікроекономічного дослідження сучасного ринкового господарства. Доповідач підкреслив, що високі потенційні можливості політекономічного дослідження незаперечні. Вони базуються на: принципах фундаментальності, розумінні глибинних соціально-економічних процесів, виділенні причинно-наслідкових зв'язків, ґрунтовності філософського базису, що передбачає єдність онтологічного, гносеологічного, аксіологічного і праксеологічного підходів, розгляду як предметної сфери реально існуючих економічних відносин, виділення комплексу інтересів економічних суб'єктів як форми прояву відносин власності в контексті їх системної єдності і суперечностей та ін. Серйозною методологічною проблемою є надмірна математизація макро- і мікроекономічних досліджень. Без фундаментальних підходів політичної економії неможливий аналіз поведінки ринкових суб'єктів у контексті реалізації їх прав власності, наявності та ступеня ринкової влади, впливу цієї влади на розвиток ринкового господарства.

Директор економічних програм Центру економічних та політичних досліджень імені Олександра Разумкова, доктор наук з державного управління, професор **Василь Юрчишин** дав аналіз нових напрямів і складових зростання світової економіки. Він відзначив, що складнощі для вироблення політики стійкого зростання пов'язані не лише з глобальними макроекономічними змінами, але і з тим, що сьогодні у країнах світу, по суті, відбувається зміна наголосів і «парадигм» економічної політики, що означає утворення нових викликів і ризиків як для окремих країн, так і світової системи господарювання загалом.

Невизначеність виявляється особливо болючою для «слабких» трансформаційних країн, зокрема України. Сьогодні країні в умовах зовнішньої агресії необхідно одночасно вирішувати складні та суперечливі завдання макроекономічної стабілізації та прискорення економічного зростання, що вимагає, з одного боку, проведення жорсткої фіскальної та монетарної політики, а з другого – їх пом'якшення. Вищим органам державного управління необхідно знайти та підтримувати баланс між ними.

Сучасним чинникам ефективної політики економічних реформ присвятив свій виступ провідний науковий співробітник відділу моделювання та прогнозування економічного розвитку Інституту економіки та прогнозування НАН України, кандидат економічних наук **Ярослав Жаліло**. Динамічні глобальні зрушення ведуть до того, що реформ потребують не лише перехідні економіки але й широкий прошарок швидко зростаючих країн. «На сучасному етапі послуговуватись постулатами ринкового реформування часів Вашингтонського консенсусу – значить свідомо прирікати їх об'єкт на втрати в глобальному процесі». Можливо, у доглобалізаційний період лібералізація як така і була успішною, «вирощуючи» національні ринкові інститути, але наразі її спроможність у формуванні інститутів суттєво знизилась.

В умовах, коли базові інститути підприємництва слабкі, сама по собі дерегуляція недостатня. Впроваджувати лібералізаційні ринкові реформи, але не будувати інститути свідомо, означатиме інституційну деформацію та формування альтернативних інститутів. Ними у певних випадках будуть корупційні і тіньові регулятори. Спільним для цих варіантів буде – адаптивна реакція національних суб'єктів на ризики у вигляді стратегій виживання, а не зростання. Це витіснить країну на узбіччя світового прогресу.

Доцент кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України, кандидат економічних наук **Ольга Соколова** висвітлила політекономічні проблеми нагромадження основного капіталу. У своїй доповіді вона відмітила, що за роки незалежності в структурі вітчизняної економіки

відбулося суттєве зростання сфери послуг. Гіперболізація їх ролі спричинила зниження уваги органів державного управління до розвитку галузей матеріального виробництва та нагромадження основного капіталу, що спричинило деіндустріалізацію країни. Забезпечення сталого розвитку можливе за умови використання частини заново створюваного продукту на нагромадження. Адже характер розвитку економіки будь-якої країни визначає галузева і технологічна структура її реального сектору і, в першу чергу, обробної промисловості. Розвиток машинобудування, зокрема верстатостроювання та приладобудування, означає створення матеріально-технічних і технологічних передумов для розвитку інших виробництв. Створюється довгий ланцюг інших видів економічної діяльності, що забезпечує мультиплікативний ефект. Економіка стає більш стійкою до коливань ділової активності, зовнішніх шоків, зміни кон'юнктури на світовому ринку.

Ряд доповідей стосувалися конкретних проблем макроекономічної стабілізації України. Голова Ради Асоціації українських банків, співголова Громадської ради при НБУ, співорганізатор симпозиуму доктор економічних наук, професор **Станіслав Аржевітін** наголосив, що банківська система України перебуває у стані глибокої фінансово-економічної кризи та одночасно проходить переломний етап свого становлення, на якому банківська спільнота, громадські інституції закладають ґрунтовну основу її подальшого розвитку, приймаючи нові виклики: це - утвердження нових проєвропейських соціальних цінностей та адекватних їм норм і правил поведінки суб'єктів грошово-кредитних відносин, а також – формування сучасних механізмів інституційної трансформації громадянського суспільства та пов'язаних із ними реформ. Винятково нагальними та актуальними є необхідність розроблення ефективних механізмів зміцнення національної валюти, активізації кредитування реального сектору економіки, припинення впливу грошей із банків, боротьби з корупцією, посилення захисту інвесторів та споживачів фінансових послуг, підвищення довіри до вітчизняних банківських установ.

Начальник відділу стратегії управління державним боргом департаменту боргової та міжнародної фінансової політики Міністерства фінансів України, кандидат наук з державного управління **Костянтин Кузнєцов** відмітив, що боргова стійкість є необхідною передумовою економічної стабільності та зростання. Надмірний рівень заборгованості породжує зворотні стимули для приватних інвесторів і урядів, підриває довгострокові основи для економічного розвитку. В Україні на сьогоднішньому етапі боргові операції перетворюються з інструменту досягнення макроекономічної стабілізації на фактор ризику, який сам по собі стає фактором дестабілізації. Разом з тим, боргова політика не є окремою ланкою державного управління. Вона формується за наслідками

управлінських рішень у сфері грошово-кредитних відносин, змін у системі оподаткування, дії системи контролю щодо ефективності державних видатків, рівня дефіциту державного бюджету, впливу зовнішньоекономічних чинників тощо.

Сергій Пелих, доктор економічних наук професор кафедри економіки і фінансів підприємств Академії управління при Президентіві Республіки Білорусь, у своїй доповіді звернув увагу присутніх на спільні проблеми Республіки Білорусь та України у податково-бюджетних відносинах, на яких «позначається спадщина централізованої планової економічної системи наших держав». Органи місцевої влади та місцевого самоврядування практично неіездатні внаслідок не достатнього обсягу ресурсів та їх правового забезпечення.

Пріоритетам державного регулювання ринку злиттів та поглинань в умовах глобалізації присвятила свою доповідь докторант кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентіві України, кандидат наук з державного управління **Ольга Сафронова**. В умовах глобалізації важливим завданням держави стає не тільки підтримка і «виросування» вітчизняних компаній, здатних стати лідерами на зовнішніх ринках, але й сприяння тому, аби на території країни було локалізовано якомога більше відповідних ланок зі створення вартості – як вітчизняних, так і іноземних. Ефективне функціонування ринку корпоративних злиттів і поглинань всередині країни виступає потужним важелем виконання такого роду завдань.

Для сучасної практики державного регулювання цього ринку характерна фрагментарність, застосування ускладнених процедур надання дозволів на здійснення операцій, які створюють загрози приватним інтересам, відсутність надійних методик застосування заходів адміністративно-правового примусу у випадку суспільно-небезпечних дій. Уповноважені органи влади зосереджують увагу на опрацюванні значного масиву поточної інформації, пов'язаної із перерозподілом корпоративного контролю в національній економіці, а довгострокові тенденції розвитку відповідних господарських процесів, як правило, не відслідковуються.

Надзвичайно актуальній для України проблемі – енергоефективності у житловому секторі був присвячений виступ керівника Проекту міжнародної фінансової корпорації **Гжегожа Гайди** (Республіка Польща). Він відмітив, що причиною гальмування реформ в цій сфері є невирішеність питання пільг. Нині в Україні вони надаються енергетичним компаніям, а не кінцевим споживачам, що аж ніяк не стимулює енергозбереження та енергоефективність. Пан Гжегож Гайда поділився досвідом впровадження державою дієвих механізмів

енергоефективності в житловому секторі Польщі, внаслідок чого енергоспоживання в ньому суттєво зменшилось.

Децентралізації державного управління територіальним розвитком України був присвячений виступ директора інституту «Вища школа державного управління» Національної академії державного управління при Президентові України, доктора економічних наук, професора **Сергія Романюка**. Він відзначив, що в Україні децентралізація розглядається винятково з політичних мотивів розподілу владних повноважень, як спосіб отримати більше повноважень і фінансових ресурсів під них. «Предметом торгу» між центральною владою та місцевим самоврядуванням виступає обсяг ресурсів. За аргументи, як правило, беруться: частка держбюджету, що спрямовується на території; обсяг місцевих податків і зборів, що мають формувати бюджет розвитку, частка і види державних податків, які повинні залишатися на території тощо. Таке становище є наслідком нерозуміння центральною владою існування фундаментального взаємозв'язку і взаємодії між державою та територіальними громадами для формування умов розвитку регіону. Держава і громада завжди виступають як компліментарні форми організації. Їх відносний баланс і взаємодія утворюють економічний потенціал кожної території.

З особливим інтересом учасники симпозіуму слухали виступ першого заступника голови Житомирської обласної державної адміністрації, доктора наук з державного управління, професора **Геннадія Дмитренка**, який розкрив потенціал Житомирської області, а також проблеми і перспективи її розвитку в контексті проведення адміністративної реформи. Доповідач звернув увагу на брак інвестицій (внутрішніх та зовнішніх) для вирішення економічних і соціальних проблем регіону та конкретні дії влади щодо їх залучення, що викликало неабияку зацікавленість у представників посольств Близького Сходу – Республіки Ірак та ОАЕ.

Голова Департаменту з торгово-економічних зв'язків Посольства Республіки Ірак в Україні, **Аббас Худур Фаділ**, зробив презентацію, в якій розкрив бажання і можливості своєї країни до співпраці в інвестиційній сфері на регіональному рівні.

Політекономічній оцінці ефективності державного управління була присвячена доповідь головного наукового співробітника відділу економічної теорії Інституту економіки та прогнозування НАН України, доктора економічних наук **Тетяни Артёмової**. Вона підкреслила, що модель ефективної держави отримує нині все більш широке визнання і ґрунтується на квазіринкових відносинах між державою, яка надає публічні послуги, та громадянами, які виступають у ролі клієнтів. Матеріальною основою

практичного втілення зазначеної моделі є нове державне управління, що запозичує принципи своєї діяльності від систем менеджменту бізнес-організацій. Основними кінцевими показниками ефективності державного управління є якість і ступінь задоволення запитів клієнта-громадянина. Вони сполучені не тільки з понесеними витратами при отриманні державних послуг, а й з більшими соціально-значущими ефектами: відсутністю корупції, скороченням рівня бідності, нормалізацією міграційної ситуації, підвищенням престижу держави на міжнародній арені тощо.

Сучасній еволюції концепцій неспроможності ринку і неспроможності держави присвятив свій виступ доцент кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентіві України **Олександр Кілієвич**. Розвиток концепції неспроможності влади сприяв формуванню наприкінці минулого тисячоліття традицій належного врядування, що передбачає посилення підзвітності влади перед суспільством, а також активного залучення громадськості до процесів підготовки і ухвалення суспільно-важливих рішень.

До певної міри належне врядування мало б послабити конфліктність вибору між двома неспроможностями, проте світова фінансово-економічна криза 2008–2010 рр. знову активізувала дискусію щодо взаємовідносин між державою і ринком. За одними оцінками, криза була спричинена недостатнім державним втручанням, зокрема, на фінансових ринках; за іншими – вона виникла внаслідок невмілого втручання і має швидше політичні, а не економічні корені. Однією з визначальних причин розбіжності оцінок причин і наслідків фінансово-економічної кризи є конфлікт між ліберальними та консервативними поглядами на державну політику.

Зазначимо, що всі учасники симпозіуму підкреслювали не тільки ювілейне, а цілком прагматичне зростання уваги саме до політекономічної парадигми сучасної економічної теорії. Підтвердженням цього є те, що в останні роки у багатьох країнах світу - від США і Західної Європи до Китаю та Японії - розгортається нова хвиля політекономічних досліджень, праці класиків політекономії та їх сучасних послідовників видаються величезними накладками.

Підбиваючи підсумки, **Володимир Бодров** підкреслив, що необхідно активізувати наукові дослідження основних напрямів та перспектив еволюції світового господарства та його складових - національних економічних систем, враховуючи сучасний розвиток техніки і технологій, якість трудових ресурсів, поглиблення та ускладнення відтворювальних відносин, інтеграційних і дезінтеграційних тенденцій, внаслідок яких набуває визначальної ваги необхідність переосмислення з позицій нової політичної економії гармонізації

економічного, соціального та екологічного розвитку в контексті глобальних трансформацій.

Результатом роботи II-го Міжнародного наукового симпозіуму стало вироблення та ухвалення рекомендацій для органів державної влади та органів місцевого самоврядування, спрямованих на підвищення ефективності управління національним господарством:

1. Сучасний перебіг глобальних трансформацій світового і національних господарств справляє суперечливий багатоаспектний вплив на процеси соціогосподарського розвитку держав і ринків, цілих макрорегіонів, істотно позначається на пошуках і формуванні ефективних механізмів, алгоритмів управління економікою та економічної політики. Розбудова нового справедливого і демократичного світового устрою в умовах гострого зіткнення геополітичних інтересів провідних країн, суттєвого посилення міжнародної конкуренції, яка набуває все більше міжцивілізаційного характеру, вимагає прийняття як глобальними, так і національними регуляторами нестандартних, оригінальних й водночас зважених, науково-вивірених політико-економічних рішень із врахуванням сучасних тенденцій розвитку техніки і технологій, якості трудових і обмеженості природних ресурсів, поглиблення та ускладнення інтеграційних процесів тощо. За таких обставин, зазначеним викликам гармонізації економічного, соціального, інноваційного, екологічного, інформаційного, інституційного розвитку відповідає потужний потенціал сучасної політекономічної парадигми економічної теорії.

2. Світова фінансово-економічна криза виявила недоліки і певну гносеологічну обмеженість домінуючих в сучасному інструментарії економічної науки формально-логічних методів функціонального аналізу, економіко-математичного моделювання та прогнозування розвитку господарських процесів. Внаслідок цього, поряд із звичайним для ринкового господарства товарним і грошовим фетишизмом все більшого поширення набуває фетишизація особливого роду – фінансово-інформаційна, яка формує у людського загалу не тільки поверхове уявлення про економіку, але й ілюзорні життєві пріоритети. Натомість політекономічні дослідження, ґрунтуючись на фактах і доцільному застосуванні сучасних досягнень кількісного аналізу дозволяють подолати відірваність доволі абстрактного теоретичного знання від реальних економічних подій і процесів.

3. Важливою передумовою подолання Україною глибокої соціально-економічної кризи є необхідність усвідомлення суспільним загалом і, насамперед, органами державного управління та місцевого самоврядування того, що кожна велика системна криза призводить до нової моделі регулювання. Треба мати на увазі, що Україна не може стимулювати

макроекономічні процеси таким чином, як це роблять нині розвинені країни. Господарський механізм має сприяти нарощуванню національного виробництва за рахунок модернізації його складових елементів. Для цього необхідно забезпечити: а) політичну стабільність, яка дозволяла б бізнесу вибудовувати довгострокові стратегії; б) відділення бізнесу від влади, яке б забезпечило більш прозоре та ефективне використання коштів бюджету; в) висока норма нагромадження, що є умовою сталого та динамічного розвитку.

4. Виходячи з національних інтересів України, підвищення конкурентоспроможності її економіки в умовах євроінтеграції необхідно у ВНЗ країни запровадити базовий курс політичної економії, побудований на принципах: звернення до наукової спадщини великих економістів; аналізу сучасного стану вітчизняної і світової економіки; взаємозв'язку господарських процесів з широким соціальним, політичним і моральним контекстами розвитку країни; врахування специфіки аудиторії; активного залучення студентів, слухачів до самостійного аналізу економічних і соціальних процесів задля набуття необхідних компетенцій.

5. Одною з умов реформування управління національним господарством є реформування владних відносин в економіці. Головна проблема українського суспільства – відсутність суспільно-необхідного упорядкування влади. З огляду на це, доцільним є включення проблеми влади в предмет економічного аналізу. В умовах, коли держава та уповноважені нею інституції часто-густо втручаються туди, куди їм непотрібно втручатися згідно нормативної науки, і не приймають дієвих заходів там, де це конче необхідно, дослідження феномену економічної влади повинні сприяти відповіді на питання: хто, над ким (чим), в яких межах, якими методами і задля яких цілей управляє? Де саме і в яких межах має проявлятися влада в економічному житті суспільства? Міждисциплінарний характер феномену влади взагалі і економічної зокрема, її відносин із соціумом, бізнесом, споживачами, товаровиробниками, інвесторами та іншими спільнотами значною мірою складає предмет сучасної політичної економії з широким залученням досягнень соціологічної, філософської, історичної, правничих наук.

6. Політика реформування державного управління має бути інституційно креативною. Для відновлення ефективності державних регуляцій потрібна розбудова інститутів європейського зразку. Реформування існуючих інститутів у короткостроковому періоді дає певний ефект. Проте з певного моменту бізнес стає індиферентним щодо державної політики. Нові інститути мають містити механізми функціональних стимулів до інвестування, енергозбереження, техніко-технологічного оновлення виробництва, створення нових робочих місць, розвитку депресивних регіонів та сприяти активному

включенню матеріальних рушіїв «мережевізації» суспільства до числа управлінських механізмів шляхом інтенсивного впровадження системи електронного врядування.

7. Ідеологія і практика оцінювання державних службовців повинна отримати більш широке оформлення в контексті реалізації нової моделі державного управління. Цілями становлення інституту оцінки державного управління мають бути:

- дотримання принципу меритократії;
- підвищення довіри населення до системи органів державної служби;
- забезпечення пріоритетності прозорих конкурсних процедур відбору;
- підвищення ефективності використання кадрового резерву;
- зростання рівня професіоналізму та управлінських навичок державних службовців;
- забезпечення нейтральності державної служби до політичних змін у суспільстві через набуття високих стандартів професіоналізму та дотримання правил етичної поведінки державними службовцями.

8. Забезпечення сталого економічного розвитку України можливе на шляху радикального і системного реформування інститутів і механізмів соціальної політики, спрямованої на перехід від пасивної патерналістської моделі побудови суспільних відносин до активної моделі суспільства, яке створює умови для власного життя й розвитку за рахунок ефективної праці.

9. Основою прийняття управлінських рішень в царині забезпечення макроекономічної стабільності мають ставати не стільки поточні дисбаланси, скільки обґрунтовані уявлення про довготривалі економічні тренди. У якості інструментів оцінювання та запобігання поточним макроекономічним дисбалансам мають використовуватись індикатори та процедури, максимально наближені до практики Європейського Союзу. При цьому доцільно застосовувати коригування оптимальних та порогових значень макроекономічних індикаторів, виходячи з національних особливостей розвитку.

10. Використання боргових інструментів в рамках заходів, спрямованих на досягнення стабілізації державних фінансів та економіки України в цілому, можливе за таких умов:

- під час розроблення державного бюджету на 2016 рік скоротити дефіцит загального фонду державного бюджету до рівня, що не перевищуватиме 1,0-1,5 %;
- посилити контроль за ефективністю боргових операцій, спрямованих на фінансування дефіциту державного бюджету;

- не допускати випуск облігацій внутрішньої державної позики понад обсяг фінансування, визначений у Законі України «Про державний бюджет»;
- провести структурні реформи і підвищити прозорість та ефективність заходів у сфері приватизації державного майна.

11. Розробити комплексну програму реформування банківської системи України, зорієнтованої на захист національних інтересів та встановлення стійких правил ведення банківського бізнесу, які ґрунтуються на засадах:

- збалансованості економічних інтересів через формування ринкового конкурентного середовища;
- соціальної справедливості через ефективний захист прав кредиторів, споживачів та інвесторів фінансового ринку;
- прозорості та високих стандартів розкриття інформації регуляторами і учасниками ринку з метою забезпечення передумов здійснення громадського контролю державотворчого процесу.

12. Для підвищення ефективності державного регулювання ринку злиттів і поглинань необхідно уточнити процедури і правила надання дозволів на концентрацію в пріоритетних (конкурентних та імпортозаміщуваних) і стратегічних (важливих для забезпечення економічної безпеки країни) галузях. З цією метою треба створити повноцінну систему захисту прав власності, оновити корпоративне законодавство, чітко визначитися із галузевими і секторальними пріоритетами залучення прямих іноземних інвестицій, структурувати правила оподаткування операцій злиття і поглинання таким чином, аби вони сприяли реінвестуванню коштів у розвиток компанії.

13. Вища школа має готувати економічно освічених фахівців для всіх сфер життєдіяльності суспільства. Забезпечення серйозної економізації підготовки майбутніх фахівців - цивілізованих товаровиробників, споживачів, заощадників, інвесторів, платників податків, управлінців, – запорука успішного здійснення нагальних реформ, розширення їх соціальної бази та ефективного господарювання у майбутньому. Доцільно поновити систему безперервного економічного всеобучу через семінари, тренінги, курси підвищення кваліфікації тощо на всіх рівнях управління економічними та соціальними процесами.

14. Подальший розвиток нової економіки постмодерну вимагає забезпечення державою і великим національно орієнтованим капіталом якісного зростання наукової еліти й водночас чисельності висококваліфікованих фахівців, які були б здатними продовжити генерування інновацій на різних ланках виробництва. Новоекономічні блага починають вимагати не тільки наявності високопрофесійних фахівців для реалізації процесів їх виробництва, розподілу та обміну, але й потребують розвиненого внутрішнього ринку, висококваліфікованих споживачів для забезпечення

процесів їх консумації. Тож, іншим пріоритетним напрямом докладання зусиль держави має стати сприяння форсованому зростанню професійно-кваліфікаційного й інтелектуально-освітнього потенціалу сукупного працівника суспільства, створення належних передумов для підготовки людей, спроможних успішно виступати як у ролі продуцентів нових благ, так і їх ефективних споживачів.

15. Європейська інтеграція – ціннісній культурно-смысловий вибір на користь створення більших можливостей для розкриття потенціалу, закладеному у творчості особистості. Це – багатогранний процес. Вищим органам державного управління доцільно правильно оцінити систему економічних ефектів від участі України в процесах інтеграції, тенденції її еволюції та зміни структури у часі.

Політика управління участі України в процесах європейської інтеграції повинна виходити з необхідності подолання домінуючих нині спрощених уявлень стосовно оцінки ефективності цих процесів, що передбачає необхідність системного міждисциплінарного підходу, в якому належна увага приділяється взаємодії економічних та неекономічних чинників, механізмам взаємозв'язку коротко- та довготермінових ефектів.

16. Вищим органам державного управління України необхідно одночасно і збалансовано вирішувати суперечливі завдання макроекономічної стабілізації (що вимагає жорсткості фіскальної та монетарної політики) і економічного прискорення (що означає пом'якшення фіскальної і монетарної політики). Серед короткотермінових завдань влади виокремлюється запровадження моніторингу для упереджуючого виявлення ризиків та результативності їх (ризиків) локалізації та нейтралізації.

17. Першочерговим (коротко- і середньотерміновим) завданням влади є запровадження політики інвестиційного розширення, що передбачає стимулювання внутрішнього інвестора та залучення прямих іноземних інвестицій інноваційного характеру в реальний сектор економіки.

18. Децентралізація - складний процес, який спрощується владними органами України, що знаходить свій вираз у дублюванні вдало реалізованих моделей в інших країнах. Слід створювати власну модель децентралізації, враховуючи особливості трьох її вимірів – політичного, адміністративного та фінансового. Кожен з них має свою швидкість реалізації; вони можуть враховуватися одночасно, або бути різними за масштабом і послідовністю здійснення. Головна увага Уряду має у даний час зосереджуватися на деконцентрації, дерегуляції та створенні цивілізованих умов надання адміністративних послуг населенню і бізнесу, а також формуванні та впровадженні стандартів надання соціальних та інших видів публічних послуг.

19. В умовах децентралізації від органів влади усіх рівнів вимагається політекономічне розуміння теоретичних і практичних аспектів управління. Необхідно готувати і впроваджувати інноваційні програми економізації підготовки державних службовців через систему підвищення кваліфікації, формувати компетентності державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування задля забезпечення розширеного відтворення.

20. Місцевим органам влади та місцевого самоврядування провести детальний облік та реально оцінити наявні майнові ресурси на відповідній території, визначити напрями їх подальшого ефективного і заощадливого використання в контексті стратегічних пріоритетів розвитку; застосовувати сучасні підходи щодо підвищення ефективності використання державного та комунального майна, таких як затвердження фінансових планів, встановлення планових показників керівникам державних та комунальних підприємств, що забезпечуватимуть зростання фінансових результатів господарюючих суб'єктів та здійснення заохочувальних виплат керівникам в залежності від досягнутих показників діяльності підприємств, застосування форм державно – приватного партнерства.

Учасники II-го Міжнародного наукового симпозіуму схвалюють викладені Рекомендації та висловлюють сподівання, що відображена в них колективна думка вітчизняних і зарубіжних науковців, держаних управлінців, менеджерів бізнесових структур буде врахована органами державної влади та місцевого самоврядування у законодавчій діяльності та практичній роботі.

В.Г. БОДРОВ, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України,

О.М. СОКОЛОВА, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України